

Matbarometern 6.0

MATUPPRORET

Reformaten

DET ÄR DAGS FÖR MATUPPROP

Trots att Reformaten har rört om i grytan under sex år har vi inte sett de politiska åtgärder och reformer som omställningen faktiskt behöver. Därför var vi med och startade Matupproret inför riksdagsvalet 2026.

Matupproret är en nationell kampanj, initierad av Rebellmammorna och Reformaten, med målet att formulera och driva igenom konkreta åtgärder för en hållbar matpolitik som förenar ekologiska, sociala och ekonomiska perspektiv.

Dagens matsystem släpper ut enorma mängder växthusgaser. Det utarmar jordarna, förorenar och tömmer våra vatten och gör oss sjuka, och ändå får inte alla äta sig mätta. Det är både onödigt och oacceptabelt, för vi vet att det kan vara tvärtom. Hållbara matsystem kan binda kol, läka naturen, stärka folkhälsan och beredskapen, mätta oss och bygga gemenskap.

Matupproret samlar människor, organisationer och företag som tillsammans vill bygga goda matsystem inom planetens gränser. Och vi lovar: resan dit blir både läcker och meningsfull.

Vi driver förändring på två fronter.

VI GÅR FÖRE. Tiden är knapp och beslutsfattarna ofta långsamma. Därför tar vi fram matguider, konkreta verktyg som hjälper oss att bidra till positiva matsystem i våra olika roller, i arbetslivet såväl som på fritiden. Hushåll, skolor, företag, producenter och föreningar kan här hitta aktiviteter som gör skillnad, nu och i framtiden. Vi flyttar fokus från konsument till medborgare. Tillsammans går vi före och visar politikerna vägen.

VI STÄLLER KRAV. Matupproret presenterar tre konkreta krav, ett kommunalt, ett regionalt och ett nationellt. Kraven har Reformaten tagit fram i samråd med vårt bonderåd och forskarråd, och de utgör en del av ett större arbete: totalt tolv politiska rekommendationer, framtagna i samma process. Det är dessa tolv förslag som utgör frågorna till riksdagspartierna i den här Matbarometern.

Så när du läser vidare ser du inte bara var partierna landar i tolv konkreta policyfrågor, vilka rymmer Matupprorets krav. Du får också lära dig om bakgrunden till några av matsystemets största utmaningar – med Reformatens förslag på hur de ska bemötas.

Det är egentligen inga radikala förslag vi lägger fram. Som alltid med Reformaten är de genomarbetade och förankrade i både forskning och praktik.

Matupproret är en rörelse vi bygger tillsammans. Nu behövs du. På matupproret.nu hittar du Matbarometern med färdiga steg för hur du, utifrån de tolv politiska förslagen i årets undersökning, skriver en insändare till din lokaltidning, lämnar ett medborgarförslag till din kommun eller arrangerar en matauktion. Där kan du också testa vilket parti du står närmast i vår valbarometer, baserat på partiernas svar.

Skanna QR-koden
för att sätta igång!
Det är bara ett klick bort.

AMILCARE ASTONE

NÖDLÄGE

Jag skulle vilja vara en beslutsfattare på global nivå och införa bindande avtal för ett hållbart och rättvist matsystem, där både klimat och hälsa sätts i centrum.

— MOHAMED SHUEB AHMED

MOHAMED SHUEB AHMED

NÖDLÄGE

IDA ENGVOLL

NÖDLÄGE

Jag skulle vilja vara EU:s jordbrukskommissionär för en dag – och styra om stöden så att de belönar jordbruk som återställer jorden, istället för att utarma den.

— AMILCARE ASTONE

Det måste ske en politisk förändring och gräsrotterna låta sina röster höras! Vi måste inse att om något händer i omvärlden så har vi inget skyddsnät i Sverige.

— IDA ENGVOLL

AMANDA BERGMAN

NÖDLÄGE

Det finns tusen exempel av viktiga förändringar som måste ske, men att med alla medel verka för att höja statusen på bondeyrket kan vara en viktig faktor.

— AMANDA BERGMAN

SAMMANFATTNING

Matbarometern 6.0 prövar partierna mot tolv konkreta förslag för omställning: från omfördelade jordbruksstöd och en nationell handlingsplan för ekologiskt, till en producent-avgift på sockersötade drycker och skärpt reklamreglering riktad till barn. Varje parti har svarat ja eller nej på samtliga förslag, med en kort motivering.

Partiernas svar bildar en tydlig skala, från helt positiva till övervägande avvisande. Miljöpartiet ställer sig bakom samtliga tolv förslag. Moderaterna säger nej till nio och Sverigedemokraterna till åtta. Vänsterpartiet, Centerpartiet och Liberalerna landar däremellan med ja till mellan åtta och tio förslag vardera, medan Socialdemokraterna och Kristdemokraterna säger ja till ungefär hälften.

Blockindelningen håller inte alltid. I frågan om att reglera marknadsföring av ohälsosam mat till barn, i linje med Norges lagstiftning, svarar Socialdemokraterna och Kristdemokraterna nej tillsammans med Moderaterna och Sverigedemokraterna. Vänsterpartiet, Miljöpartiet, Centerpartiet och Liberalerna säger ja.

Ett mönster går igen i flera motiveringar. Partier som svarar nej beskriver ofta samma problem som förslaget utgår från: pressade lantbrukare, fossilberoende, ohälsosam konsumtion. Men de avvisar det specifika verktyget. Moderaterna vill se ett fossiloberoende jordbruk, men inte just nu. Kristdemokraterna stödjer syftet med en sockerskatt, men väljer en annan modell.

Socialdemokraterna vill stärka jordbruk som gynnar friska jordar och biologisk mångfald, men avvisar ett nytt nationellt stöd till förmån för att i stället omförhandla ersättningarna inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik.

Den enda fråga där samtliga åtta partier är överens gäller import: alla vill att EU förbjuder resthalter av bekämpningsmedel som är förbjudna att använda inom unionen. Där ansvaret läggs på andra är enigheten stor. Skiljelinjen uppstår när frågan är vad Sverige självt är berett att satsa – i pengar, styrmedel och reformer – för omställningen av mat-systemet.

INNEHÅLL

FORSKNINGENS ANALYS	6
BONDERÅDETS KOMMENTAR	8
PARTIERNAS SVAR	9
1. Omfördela stöden 2. Skydda alla från gift i maten 3. Stöd jordbrukets ekosystemtjänster 4. Öka ekologisk produktion och konsumtion i Sverige 5. Minska jordbrukets beroende av fossila insatsvaror 6. Bryt matjättarnas maktkoncentration 7. Matskatteväxla för jämlik hälsa 8. Stärk hem- och konsumentkunskapen 9. Inrätta ett oberoende livsmedelspolitiskt råd 10. Erkänn rätten till mat 11. Anta uppdraget 12. Reglera reklamen	
MATENS OPINIONSBILDANDE FOLKRÖRELSE	58
ETT STORT TACK	59

FORSKNINGENS ANALYS

Ohälsosamma matvanor är en av de största riskfaktorerna för sjukdom och förtida död i Sverige. Övervikt och obesitas bland barn och unga har fördubblats sedan 1990, och bördan är ojämnt fördelad – störst i socioekonomiskt utsatta områden. Produktionen av den mat vi äter orsakar också stor miljöpåverkan – klimatpåverkan, förlust av biologisk mångfald och övergödning. Matpolitik är därför också ofrånkomligen hälso- och miljöpolitik: hur maten prissätts, marknadsförs och görs tillgänglig avgör befolkningens hälsa i minst lika hög grad som sjukvårdens insatser och har betydande inflytande på om klimat- och miljömål nås.

Ur ett forskningsperspektiv är det tre av förslagen som tillsammans skulle utgöra ett sammanhängande folkhälsopaket.

MATSKATTEVÄXLING (FÖRSLAG 7).

Ekonomiska styrmedel hör enligt WHO till de mest kostnadseffektiva verktygen för att förändra konsumtion, och de 116 länder som infört skatt på sockersötade drycker visar mätbara effekter på både försäljning och produkternas sockerinnehåll. Nu finns också en svensk studie ledd från Chalmers om en kostnadsneutral matskatteväxling – slopad moms på frukt, grönsaker, baljväxter och fullkorn, kombinerad med punktskatt på sockersötade drycker, rött kött och chark – som skulle förebygga omkring 700 förtida dödsfall per år och samtidigt minska matkonsumtionens klimatavtryck med 4–5 procent, utan att den genomsnittliga matkassen blir dyrare (Larsson m.fl. 2025). Ur jämlikhetssynpunkt är detta centralt: priskänsligheten är störst i hushåll med små marginaler, vilket gör en väl utformad skatteväxling progressiv i sina hälsoeffekter.

ANTA UPPDRAGET (FÖRSLAG 11).

Detta är den lägst hängande frukten. Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket har redan – på regeringens eget uppdrag, under tre år och i bred dialog med näringsliv, kommuner, regioner och civilsamhälle – tagit fram mål och insatsområden för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. Underlaget finns, förankringen finns, och delmålen om bland annat ökad konsumtion av baljväxter och fullkorn samt minskad konsumtion av energitäta, näringsfattiga livsmedel ligger i linje med både nordiska näringsrekommendationer och internationell evidens. Att detta arbete blivit liggande samtidigt som kurvorna pekar åt fel håll är ett misslyckande som inget nytt kunskapsunderlag kan åtgärda – bara politiska beslut.

REKLAMREGLERING (FÖRSLAG 12).

Barn har svårt att stå emot all den marknadsföring som systematiskt riktas mot dem. Svensk forskning visar att närmare 80 procent av den utomhusreklam för mat som barn möter gäller onyttig mat och läsk, och det ser likadant ut i deras mobiler där reklamen väller in. WHO rekommenderar obligatoriska restriktioner som skyddar alla under 18 år i alla kanaler, och Norge har visat att ett sådant heltäckande skydd är juridiskt och praktiskt genomförbart. Att Sverige, där barnkonventionen är lag, saknar motsvarande skydd är både från barnrätts- och folkhälsosynpunkt svårförsvärsligt. Självreglering har prövats i decennier; utfallet talar för sig självt.

De tre förslagen förstärker varandra: målen ger riktningen, prissignalerna och reklamregleringen är verktygen som hjälper till att förändra matmiljön. Enskilda åtgärder ger begränsad effekt; paket av samverkande styrmedel förändrar konsumtionsmönster på befolkningsnivå.

Om vi vänder oss till produktionssidan av matsystemet finns flera förslag som påverkar hur maten produceras.

OMFÖRDELA STÖDEN SÅ DE STÖTTAR MER HÅLLBARA JORDBRUK (FÖRSLAG 1, 3 OCH 4).

Betydande summor kanaliseras i dag genom arealbaserade jordbruksstöd. Forskning visar att dessa medel skulle kunna användas betydligt mer effektivt för att nå klimat- och miljömål, genom att i högre grad riktas mot gårdar med mer hållbara produktionsmetoder och mot nyetablering av lantbrukare. Långsiktighet i jordbrukspolitiken är viktigt för att lantbrukare ska kunna ställa om sina produktionsmodeller i grunden, snarare än att endast vidta enskilda, kortsiktiga åtgärder. En tydligare nationell satsning på ekologisk produktion skulle bidra till minskad användning av bekämpningsmedel, mer varierade växtföljder och bättre förutsättningar för lantbruksdjuren att utöva sina naturliga beteenden.

MINSKA JORDBRUKETS BEROENDE AV FOSSILA INSATSVAROR (FÖRSLAG 5).

Att minska jordbrukets användning av fossila insatsvaror, både bränsle och konstgödsel, minskar inte bara jordbrukets klimatpåverkan – det bidrar också till att stärka beredskapen för olika typer av kriser. Att fasa ut skattereduktionen på fossil diesel till förmån för stöd som inte gynnar fossila bränslen skulle rikta om de ekonomiska incitamenten mot den omställning som behöver ske.

Partisvaren bekräftar samtidigt ett välkänt mönster. Enigheten är störst där ansvaret läggs på andra – samtliga partier vill att EU stoppar resthalter av förbjudna bekämpningsmedel i importen – medan viljan sviktar när Sverige självt ska använda styrmedel. Flera partier delar problembeskrivningen men avvisar verktygen. Det är en förlorad möjlighet. Kunskapen om vad som fungerar finns. Nu krävs politisk vilja – och varje år av väntan betalas i barns framtida sjuklighet och i en miljö som kraftigt påverkar fortsatt livsmedelsproduktion.

Referens: Larsson J, Schäfer Elinder L, Nässén J, Månsson E, Röös E, Säll S, Ejelöv E & Patterson E (2025). Cost-neutral food tax reforms for healthier and more sustainable diets. Ecological Economics. Se även rapporten Matskatteväxling – en god idé? (Mistra Sustainable Consumption, 2025), matskattevaexling.se.

STEFAN SWARTLING PETERSON

Professor i global systemomställning för hälsa, Karolinska Institutet

ELIN RÖÖS

Universitetslektor, Institutionen för energi och teknik, Sveriges Lantbruksuniversitet

BONDERÅDETS KOMMENTAR

Matbarometern lyfter flera frågor som förtjänar betydligt större politisk uppmärksamhet. Det gäller inte minst jordbrukets lönsamhet, marknadskoncentration, biologisk mångfald, generationsväxling och samhällets långsiktiga livsmedelsberedskap. Att dessa frågor ställs är viktigt och nödvändigt.

Samtidigt riskerar diskussionen att bli alltför snäv om den stannar vid nationella reformer. Många av de krafter som formar dagens matsystem verkar på europeisk och global nivå. Jordbrukets villkor påverkas i hög grad av EU:s jordbrukspolitik, den inre marknaden, internationella handelsavtal och en livsmedelskedja där makt och värde koncentreras till allt färre aktörer. Så länge dessa strukturer lämnas oberörda kommer enskilda reformer att få begränsad effekt.

För att skapa verklig förändring behöver politiken våga diskutera de grundläggande frågorna om makt, ägande och kontroll i matsystemet. Vem sätter villkoren för jordbruket? Vem bär riskerna? Vem får del av värdet som skapas? Dagens utveckling innebär att allt färre jordbrukare producerar maten samtidigt som allt större ekonomiska värden samlas i handel, förädling och finans.

Samtidigt har jordbruksmark i allt högre grad blivit ett investeringsobjekt. När mark värderas utifrån sin potential som kapitalplacering snarare än sin förmåga att producera mat riskerar priset på jord att frikopplas från jordbrukets faktiska ekonomi. Det försvårar nyetablering, driver på markkoncentration och försvagar generationsväxlingen. Ett livskraftigt jordbruk kräver att mark främst betraktas som en produktionsresurs för livsmedelsförsörjning och levande landsbygder, inte som en finansiell tillgång.

Matbarometern pekar på flera viktiga problem och möjliga vägar framåt. Men om målet är ett resiliент, rättvist och långsiktigt hållbart matsystem krävs också en vilja att utmana de regelverk och ekonomiska strukturer som driver koncentration, importberoende och pressade producentvillkor. Den diskussionen är inte ett komplement till omställningen – den är en förutsättning för att omställningen ska lyckas.

BONDERÅDET
genom Joel Holmdahl, ordförande NOrdBruk

PARTIERNAS SVAR

1. OMFÖRDELA STÖDEN

Den gemensamma jordbrukspolitiken (CAP) är avgörande för jordbrukets struktur i Europa. I dag fördelas en stor del av stöden som arealbaserade direktbetalningar, vilket systematiskt gynnar stora markinnehav, kapitalintensiv produktion och fortsatt markkoncentration. Det tränger undan små och medelstora gårdar, försvårar generationsväxling och bidrar till avfolkning av landsbygder. Svenska jordbrukare har en medelålder nära 60 år – och i EU som helhet är snittet ännu högre, över 65 år. Utan en omfördelning av stöden riskerar generationsväxlingen att utebli helt. Modellen motverkar omställningen till kretsloppsbasead produktion som bygger på regenerativa principer, biologisk mångfald och minskat beroende av externa insatsmedel.

En omfördelning av stöden skapar också förutsättningar för en övergång mot färre men bättre animalier och mer växtbaserad produktion – i linje med vad som krävs för både folkhälsa och klimat. Sverige har inom nuvarande CAP infört ett omfördelningsstöd till förmån för mindre gårdar, men utnyttjar inte det fulla utrymme som EU-ramverket tillåter. Specialisering, importberoende och maktkoncentration ökar sårbarheten i Europas matsystem. Att fortsatt premiera storskalig, industriell och insatsberoende matproduktion innebär en ineffektiv resursanvändning där stora mängder mark, foder och insatsmedel binds upp utan att stärka resiliens eller självförsörjningsförmåga.

REKOMMENDATION

Sverige ska redan inom nuvarande CAP utnyttja en större del av det tillgängliga utrymme för att omfördela stöd till små och medelstora gårdar. I förhandlingarna om CAP 2028–2034 ska Sverige verka för en genomgripande omfördelning av jordbruksstöden från storskaligt och kapitalintensivt jordbruk till små och medelstora gårdar med kretsloppsbasead produktion samt till nyetablering av jordbrukare.

UTAN OMSTÄLLNING, INGEN FRAMTID

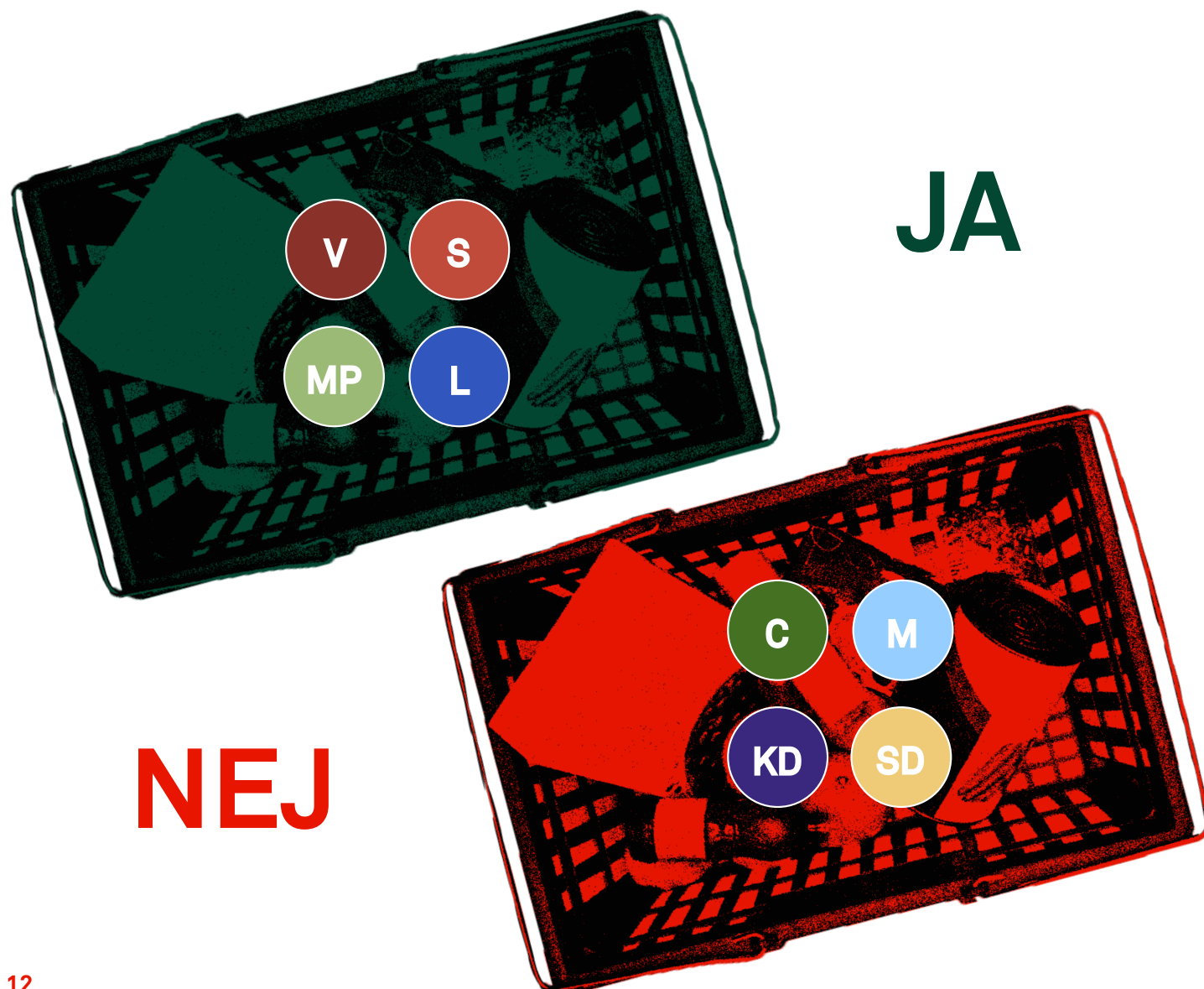
Allt som lever är beroende av en frisk jord. Med örat mot marken kan vi bönder göra verklig skillnad i våra ekosystem. Men för att gynna en lönsam, hållbar och regenerativ verksamhet krävs en omställning i jordbrukspolitiken. I en bransch med stora investeringsbehov och små marginaler tappar lantbrukare fokus på hållbarhet och etik när vinster går jämnt med kostnader, särskilt för nya jordbrukare. En god folkhälsa och hållbar matproduktion bygger på investeringar i våra kunskaper, färdigheter och framtid.

— **EINAR ASSIS**

Ung jordbrukare, Haskens gård

PARTIERNAS SVAR

Ska Sverige i förhandlingarna om CAP 2028–2034 verka för att arealbaserade direktstöd successivt minskas och omfördelas till förmån för små och medelstora gårdar med kretsloppsbasead produktion och nyetablering av jordbrukare?

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Vi har länge arbetat för en sådan förändring av CAP. Jordbruksstödet måste förändras i grunden så att små och medelstora lantbruk som bidrar till miljö- och klimatnytta för oss alla samt stärker ländernas självförsörjningsförmåga på hållbara livsmedel i högre grad får ekonomiskt stöd. Det nuvarande jordbruksstödet är kostsamt och gynnar de största lantbruksföretagen.

SOCIALDEMOKRATERNA

Jordbruk i Sverige kännetecknas inte av stora arealer, till skillnad från andra länder. Därför är det viktigt att utformningen av CAP tar hänsyn till svenska förhållanden.

MILJÖPARTIET

Ja, det är viktigt att utnyttja EU:s gemensamma jordbrukspolitik, CAP, till att stärka jordbrukets motståndskraft och produktion av ekosystemtjänster som exempelvis rent vatten, god jordhälsa och naturlig skadedjursbekämpning genom stärkt biologisk mångfald, samtidigt som djurskyddet stärks. Därför är det centralt att de arealbaserade stöden minskas till förmån för resultat- och värdebaserade stöd.

CENTERPARTIET

Vi anser att det grundläggande inkomststödet ska vara lika för alla, med undantag för unga lantbrukare om de ges en generell ökning. Övrig diversifiering, så som för särskilda produktionsförutsättningar eller storlek, bör ligga utanför det grundläggande stödet.

LIBERALERNA

Ja. Arealbaserade direktstöd bör successivt minska och omfördelas till små och medelstora gårdar och nyetablering.

MODERATERNA

Det kan vara aktuellt att fasa ut direktstöd, men Moderaterna vill stärka alla jordbruksföretag oavsett produktionsinriktning och storlek på gårdarna. Vi fokuserar på att ge bättre förutsättningar för alla genom minskad regelbörda och konkurrenskraftiga villkor, inte på att omfördela stöd mellan olika grupper av jordbrukare.

KRISTDEMOKRATERNA

Vi vill inte se de arealbaserade stöden minska men ser behovet av att de enskilda länderna ska ha ett inflytande på hur pengarna fördelas då den ena gården inte är den andra lik.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Vi tycker inte att man ska missgynnas för att man är framgångsrik, de arealbaserade stöden fungerar väl enligt oss. Stora gårdar har många fördelar, t.ex. avseende möjligheten att kombinera lantbruk med familj, en faktor vi tror blir allt viktigare. Däremot ser vi gärna andra åtgärder för att underlätta för nya lantbruk att etablera sig.

2. SKYDDA ALLA FRÅN GIFT I MATEN

EU:s regelverk för bekämpningsmedel och resthalter är en central del av skyddet för människors hälsa, särskilt barns. Samtidigt finns tydliga luckor som gör att ämnen som är förbjudna att använda inom EU ändå kan förekomma i maten genom importerade livsmedel. Detta skapar en dubbelstandard där både konsumenter och de arbetare som producerar maten exponeras för pesticider som EU själv bedömt som för farliga för europeiskt jordbruk.

Naturskyddsföreningens granskning från 2026 visar att 74 procent av konventionellt odlade livsmedel i svenska butiker innehöll rester av bekämpningsmedel – däribland ämnen som kan orsaka cancer, skada fertilitet och det ofödda barnet, samt ämnen som är direkt giftiga för bin. EU har samtidigt dragit tillbaka förslaget om bindande lagstiftning för minskad pesticidanvändning, vilket lämnar ett styrningsglapp när det gäller att minska risker och exponering.

REKOMMENDATION

Sverige ska verka för att EU förbjuder resthalter av bekämpningsmedel som inte är tillåtna att använda inom EU även i importerade livsmedel. Sverige ska också driva på för ett stärkt och bindande EU-regelverk som minskar pesticidrisker i hela det globala mat-systemet och stärker skyddet för både konsumenter och jordbruksarbetare. EU:s arbete med förenkling får inte användas för att försvaga skyddet mot gift i maten.

EN GIFTIG DUBBELMORAL

Det är nog inte många som vet att EU tillåter att importerad mat har resthalter av bekämpningsmedel som är förbjudna här. Ännu färre vet att en del av dessa förbjudna pesticider faktiskt produceras i Europa av vår kemindustri, och exporteras till länder med svagare kemikalielagstiftning. När maten sen importeras till EU är den förstås mer kontaminerad med rester av förbjudna bekämpningsmedel än mat odlad i Europa. Detta tycker det stor-skaliga jordbrukets lobbyorganisationer är orättvis konkurrens. Men i Bryssel är handeln viktigare än att minska medborgarnas kemikalieexponering eller värna det europeiska jordbrukets existens. Hälsan för jordbruksfamiljer och natur i tredje land verkar nästan ingen tänka på.

— **MAJA ALSKOG BREDBERG**

Grönsaksodlande trädgårdsmästare och författare/journalist

PARTIERNAS SVAR

Ska Sverige verka för att EU förbjuder resthalter av bekämpningsmedel i importerad mat som är förbjudna att använda inom EU?

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Vänsterpartiet anser att det är oacceptabelt att företag utanför EU ska kunna konkurrera med livsmedel som har lägre miljö- och hälsokrav. Vi är även för en starkare reglering och utfasning av kemiska bekämpningsmedel nationellt och inom EU.

SOCIALDEMOKRATERNA

Vi vill täppa till kryphålen i Sveriges och EU:s regelverk genom att säkerställa att de företag som säljer varor i EU också omfattas av den produktsäkerhets- och miljölagstiftning som gäller inom EU.

MILJÖPARTIET

Ja, vi arbetar för att de livsmedel som säljs på EU:s inre marknad ska uppfylla samma krav som i relevant EU-lagstiftning, till exempel EU:s krav kring användning av bekämpningsmedel och kemikalier och EU:s djurvälståndslagstiftning.

CENTERPARTIET

Vi anser principiellt att importerade livsmedel inte ska kunna dra fördel av att ha producerats med metoder, såsom användning av vissa bekämpningsmedel, som är förbjudna inom EU. Det är en fråga om rättvis konkurrens för Europas bönder.

LIBERALERNA

Ja. Resthalter av bekämpningsmedel som är förbjudna inom EU bör inte tillåtas i importerad mat.

MODERATERNA

Sverige måste verka för att EU upprätthåller höga standarder för livsmedelsimport. Moderaterna stödjer en ambitiös kemikalielagstiftning och menar att produkter som importeras från utomeuropeiska länder kan innehålla skadliga miljögifter, och det är viktigt att sådan import regleras för att minimera spridningen av farliga ämnen. En konsekvent tillämpning av EU:s regler på importerad mat säkerställer att svenska konsumenter får samma skydd som vid inhemsk produktion, och att konkurrensen mellan svenska och utländska producenter är rättvis.

KRISTDEMOKRATERNA

Det bör vara samma villkor som gäller för importerade varor som för varor som produceras inom EU.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Ja, det kan vara rimligt om dessa resthalter innebär hälsorisker, sen behöver man fundera på användningsområden och vad som är rimligt, vilken typ av produkt osv. Det finns säkert medel som inte är tillåtna i EU för vi inte odlar vissa typer av grödor här.

3. STÖD JORDBRUKETS EKOSYSTEMTJÄNSTER

Det jordbruk som bygger upp bördig jord, stärker biologisk mångfald, bevarar naturbetesmarker och håller landskapet levande, skapar viktiga värden för hela samhället. Det rör sig framförallt om små och medelstora gårdar där produktionsmodellen i sig (inte enskilda åtgärder) utgör grunden för friska jordar, biologisk mångfald och motståndskraftiga odlingssystem, vilket bidrar till stabilare skördar, lägre sårbarhet och minskat beroende av externa insatser som mineralgödsel och växtskyddsmedel. När dessa värden försvagas ökar riskerna i produktionen och jordbruket blir mindre robust.

Ändå bär jordbrukaren ofta kostnaden för att skapa och bevara dessa värden, trots att nyttan till stor del tillfaller hela samhället. Det är inte en rimlig ansvarsfördelning och det försvårar den omställning som krävs för att säkra en hållbar och motståndskraftig livsmedelsförsörjning. Nuvarande stödsystem, inklusive delar av CAP, riskerar därtill att gynna även storskalig produktion som genomför enskilda åtgärder utan att förändra sin grundläggande produktionsmodell. Det räcker inte.

Sverige har i dag vissa ersättningar inom ramen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik, CAP. Men dessa är otillräckliga, svårförutsägbara och inte utformade utifrån svenska förhållanden. Det saknas ett nationellt system som kompletterar CAP och som är stabilt över tid – oberoende av EU-förhandlingarnas utfall vart sjunde år.

REKOMMENDATION

Staten ska införa ett tydligt och långsiktigt nationellt omställningsstöd – utöver CAP – där ersättning ges för den samlade produktionsmodellen på små och medelstora gårdar, snarare än för avgränsade åtgärder. Systemet ska stödja jordbruk som i sin helhet stärker levande jordar, biologisk mångfald, naturbetesmarker och motståndskraft i matsystemet. Ersättning ska inte kunna utnyttjas av storskalig konventionell produktion som ett komplement till en ohållbar grundmodell. Systemet ska vara stabilt över tid och göra det möjligt att producera mat på ett sätt som håller, både i vardag och i kris.

NU SAKNAS NATIONELLA SYSTEM

Foto: Miriam Preis

När vi startade Svensk Kolinlagring saknades det helt enkelt ekonomiska system, kunskap och tekniska verktyg för att betala för de ekosystemtjänster och värden som jordbruket levererar. Nu finns det. 2022 släppte vi Sveriges första program för omställning till ett kolinlagrande jordbruk, där klimat, biologisk mångfald och matproduktion går hand i hand. Nu är det hög tid att ta nästa steg och införa ett nationellt system som gör det lätt att göra rätt.

— **LOVA & VIDAR BRODIN**

VD och Styrelseordförande, Svensk Kolinlagring

PARTIERNAS SVAR

Ska staten införa ett långsiktigt nationellt omställningsstöd – utöver CAP – där jordbrukare får ersättning för sin samlade produktionsmodell, inte enbart för enskilda åtgärder, när den i sin helhet stärker friska jordar, biologisk mångfald och naturbetesmarker?

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Vi är för stöd för produktionsmodeller men även för åtgärder i det konventionella jordbruket.

SOCIALDEMOKRATERNA

Vi vill stödja det lokala och småskaliga jordbruket, men anser att det bäst drivs genom omförhandling av ersättningssystemet inom CAP.

MILJÖPARTIET

Ja, vi delar analysen att stöd till kretsloppsbaseerat, ekologiskt och regenerativt jordbruk både är för låga och underutvecklade. För att omställningen inom lantbruket ska ta fart och kunna skalas upp krävs förutsägbarhet och långsiktighet, attraktiva stöd i förhållande till arbetsinsats och konkurrenssituation, och enkelhet.

CENTERPARTIET

Förslaget är intressant eftersom friska jordar, biologisk mångfald och naturbetesmarker är viktiga för långsiktigt hållbar livsmedelsproduktion och resiliens. Dock måste hänsyn tas till EU:s statsstödsregelverk. Det är också viktigt att undvika överlappande stöd eller att företag diskrimineras enbart på grund av sin storlek.

LIBERALERNA

Ja. Vi vill ha långsiktigt nationellt omställningsstöd som premierar hållbara produktionsmodeller och biologisk mångfald.

MODERATERNA

Nej, svenska jordbruksföretag är redan starkt engagerade i miljöarbete och hållbar produktion. Moderaterna fokuserar istället på att skapa bättre förutsättningar genom konkurrenskraftiga villkor och skatter samt minska regelbördan, snarare än att införa nya ersättningssystem eller lagstiftning.

KRISTDEMOKRATERNA

Det är en inriktning som vi ställer oss positiva till men med det sagt är det viktigt att noga analysera hur stödet skulle kunna utformas så att minsta möjliga administrativa krångel kan uppnås.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Ja det kan vara en god idé på sikt men primärt ser vi att det främst behövs stöd för att öka den svenska produktionen av livsmedel.

4. ÖKA EKOLOGISK PRODUKTION OCH KONSUMTION I SVERIGE

Den nationella livsmedelsstrategin sätter riktningen för matsystemet och är vägledande för regionala livsmedelsstrategier och offentliga prioriteringar i hela landet. I dag har fokus legat på tillväxt och export, medan hållbarhet, folkhälsa och hur maten produceras hamnat i bakgrunden. Tidigare nationella mål för ekologisk produktion har tagits bort, vilket sänkt ambitionsnivån även regionalt.

EU uppmanar alla medlemsländer att ta fram en nationell handlingsplan för ekologisk produktion för att bidra till målet om 25 procent ekologisk jordbruksmark till 2030. Sverige saknar idag en sådan handlingsplan och en gemensam riktning för stat, regioner och kommuner att ställa om i linje med EU:s mål. Ett hinder för omställningen kan vara att ekologisk certifiering i dag är förenad med kostnader som är oproportionerligt stora för de minsta producenterna, vilket innebär att just de gårdar som redan brukar jorden ekologiskt inte har råd att certifiera sig, och därmed varken når märkningen, marknaden eller stöden.

REKOMMENDATION

Sverige ska revidera den nationella livsmedelsstrategin så att folkhälsa och hållbarhet väger lika tungt som produktionstillväxt och export. Sverige ska också ta fram en nationell handlingsplan för ekologisk produktion med tydliga mål för både produktion och konsumtion, i linje med EU:s uppmaning till alla medlemsländer. Som en del av handlingsplanen ska ekologisk certifiering förstatligas och erbjudas utan kostnad för matproducenter, för att sänka trösklarna för omställning.

VAD VÄNTAR SVERIGE PÅ?

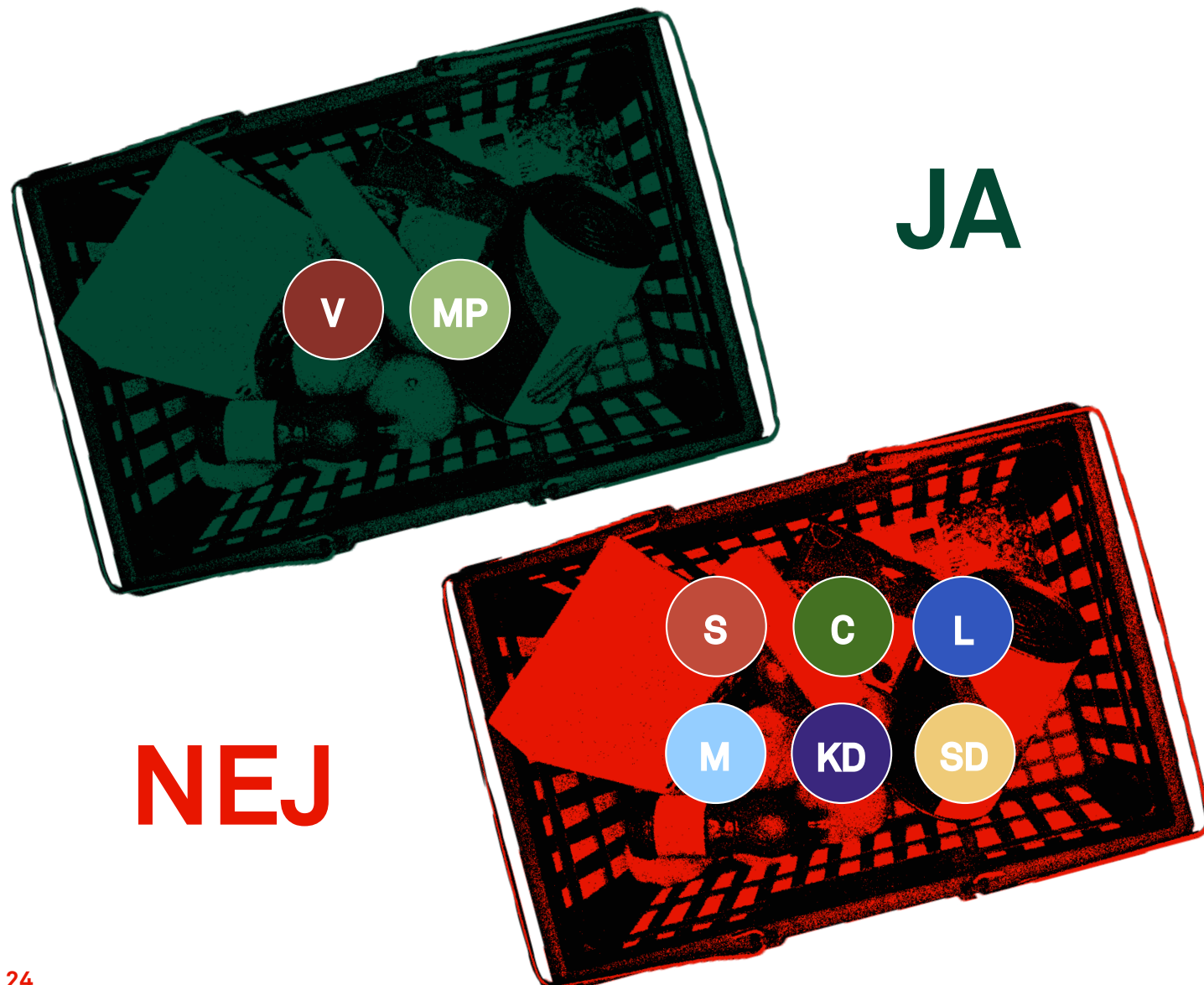
Sverige har ekologiskt lantbruk i världsklass, odlingsbetingelser som passar ekoproduktion som hand i handske, samtidigt som den europeiska ekomarknaden går som tåget. Ändå är vi ett av tre EU-länder som ännu inte tagit fram en nationell åtgärdsplan för eko. Det är svårt att förstå vad vi väntar på!

— **PIM BENDT**

Strateg livsmedelssystem och odlingslandskap,
Naturskyddsföreningen

PARTIERNAS SVAR

Ska Sverige ta fram en nationell handlingsplan för ekologiskt – med tydliga mål för både produktion och konsumtion – i linje med EU:s uppmaning till alla medlemsländer att bidra till målet om 25 procent ekologisk jordbruksmark till 2030?

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Vi har även föreslagit ökat anslag för ekologisk produktion.

SOCIALDEMOKRATERNA

Vi vill öka både det konventionella och det ekologiska jordbruket. Att sätta upp riksdagsbundna mål om en viss andel ekologiskt brukad areal anser vi däremot inte är en prioriterad åtgärd.

MILJÖPARTIET

Ja, ekologiskt är på många sätt en spjutspets inom jordbruket, med en mångfald av innovativa metoder för resursutnyttjande, och många mervärden för exempelvis klimat, miljö, biologisk mångfald, djurvälstånd och en levande landsbygd. Vi beklagar att regeringen inte arbetat offensivt med att stötta ekolantbrukare. Självklart behövs en handlingsplan med tydliga mål och åtgärder.

CENTERPARTIET

Vi värnar de stöd som finns till ekologisk produktion och som ska kompensera för de merkostnader som följer med ekologiskt lantbruk, men vi har ingen uttalad uppfattning om hur stora arealer som ska vara ekologiska 2030 även om vi gärna ser att den ökar.

LIBERALERNA

Nej. Sverige bör inte ha en nationell handlingsplan för ekologisk produktion.

MODERATERNA

Nej, bönder själva ska välja produktionsmodell som passar deras jordbruk bäst. Tvingande mål för ekologisk produktion riskerar att minska lönsamheten och konkurrenskraften för svenska lantbruksföretag.

KRISTDEMOKRATERNA

Vi vill lägga fokus på att den svenska livsmedelsproduktionen i sin helhet ska öka. Med eller utan ekologisk certifiering ser vi inte bara vinster med livsmedelssäkerheten för vårt land utan det är också en miljövinna med svensk produktion i stället för import av livsmedel.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Efterfrågan kommer att styra hur mycket som ska vara ekologiskt odlad, det är inte politikens roll. Ekologiskt eller ej så tror vi att det alltid är bäst att äta så lokalproducerat det går, så vi vill se mer svensk mat generellt.

5. MINSKA JORDBRUKETS BEROENDE AV FOSSILA INSATSVAROR

Svenskt jordbruk är idag starkt beroende av fossila insatsvaror – diesel till maskiner, fossilbaserad mineralgödsel och importerat foder. Det är inte bara ett klimatproblem. Det är ett beredskapsproblem. När geopolitiska spänningar hotar leveranskedjor och energipriser, när Hormuz- och Malackasunden är strategiska flaskhalsar och när importberoende insatsvaror kan bli ett vapen i händerna på andra stater, är ett fossilberoende jordbruk ett sårbart jordbruk.

Både Klimatpolitiska rådet och Riksrevisionen konstaterar i sina rapporter från 2025 att nuvarande politik inte ger jordbruket rätt förutsättningar för omställning. En konkret utredning – ”Vägen mot ett fossiloberoende jordbruk” – presenterade genomförbara förslag redan 2021. Trots brett politiskt stöd har regeringen inte agerat. Skattenedsättningen på fossil diesel subventionerar fortsatt fossilberoende i en sektor som behöver röra sig i motsatt riktning.

Det handlar inte om att förbjuda dieseln i skördetröskan – det är de storskaliga, konventionella modellernas strukturella fossilberoende som är problemet. Vi har inte råd att bygga primärproduktionen på ett fundament som kan ryka när som helst. Vägen framåt är ett jordbruk som gradvis frigör sig från fossila insatsvaror.

REKOMMENDATION

Staten ska ta fram en nationell strategi för att successivt minska jordbrukets beroende av fossila insatsvaror – inklusive diesel, mineralgödsel och importerat foder – med konkreta styrmedel, stöd och tidsatta mål. Som ett första steg ska skattenedsättningen på fossil diesel för jordbruksmaskiner ersättas med ett konkurrensneutralt stöd som inte subventionerar fossila bränslen.

FASA UT DET FOSSILA

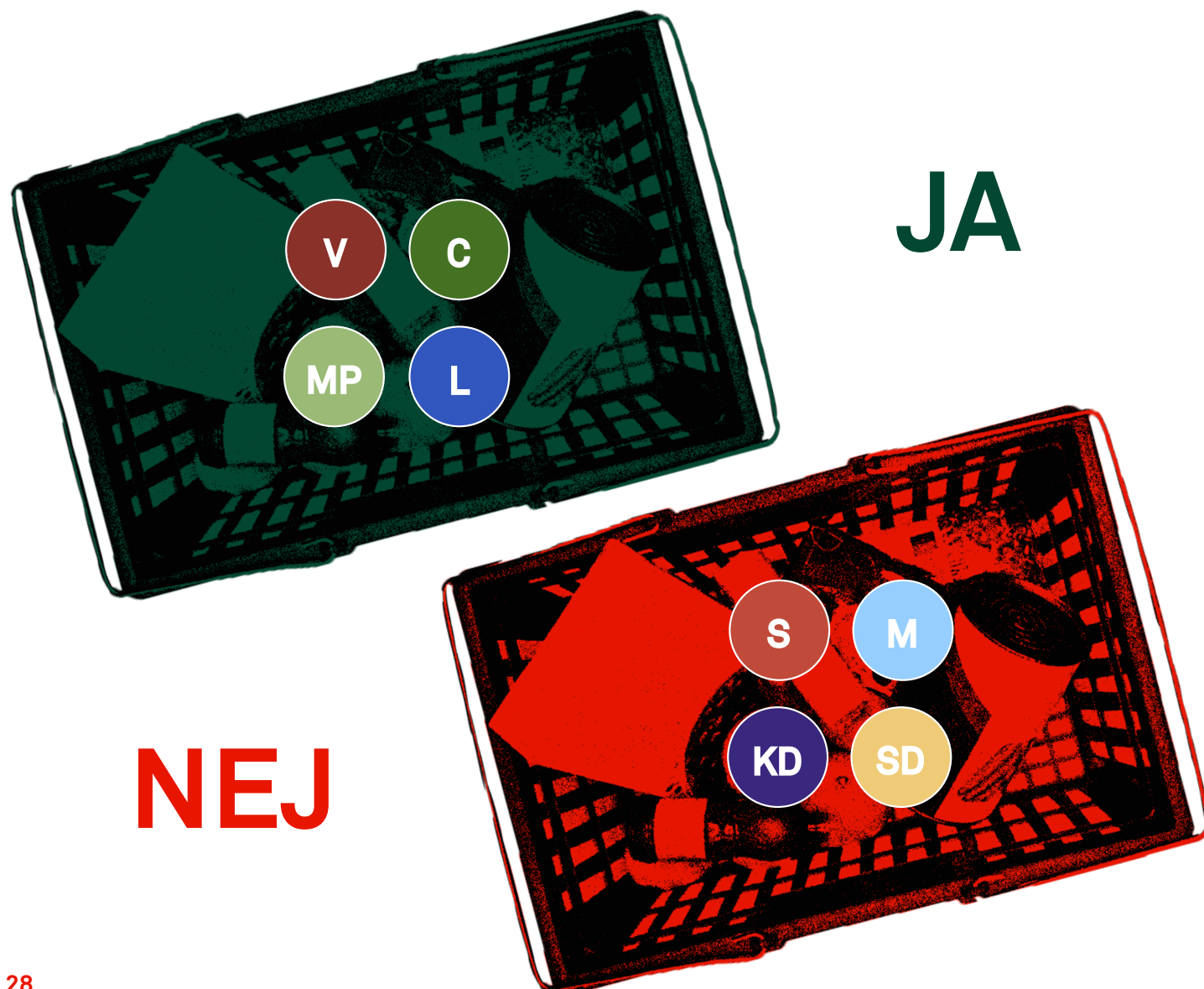
Klimatpolitiska rådet menar att skattenedsättningen för fossil diesel inom jordbruket bör fasas ut så snart som möjligt i kombination med att kompensatoriska styrmedel som inte försämrar lantbrukarens konkurrenskraft införs.

— ÅSA PERSSON
Ordförande, Klimatpolitiska rådet

Ur Klimatpolitiska rådets rapport 2025

PARTIERNAS SVAR

Ska skattenedsättningen på fossil diesel inom jordbruket ersättas med ett stöd som inte gynnar fossila bränslen?

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Skattenedsättningen måste fasas ut och kompensationsstöd ges så att lantbrukarens lönsamhet inte försvagas. Det behövs även stärkt stöd till jordbruket för att möjliggöra jordbrukets omställning för att i sin helhet bli hållbart och fossiloberoende. Vi har föreslagit över en miljard mer än regeringen bara för i år för att göra detta möjligt.

SOCIALDEMOKRATERNA

I det här läget har vi inga sådana förslag. I den här kostnadskrisen måste vi istället se till att jordbruket inte drabbas av ytterligare kostnadschocker. På lång sikt så är det tydligt att mer måste göras för att elektrifiera och ställa om till biodrivmedel, så att vi bryter beroendet av dyra insatsvaror.

MILJÖPARTIET

Ja, självklart, det är en fråga som vi drivit i många år. Vi har föreslagit ett grönt jordbruksavdrag och en biopremie.

CENTERPARTIET

Vi vill successivt ersätta skattenedsättningen på fossil diesel med ett permanent jordbruksavdrag, där det sammanlagda kostnadstrycket för svenskt jordbruk minskar. Givet kriget i Mellanöstern och de höga oljepriserna bedömer vi att den extra nedsättningen av jordbruksdiesel behöver finnas kvar åtminstone till och med 2027.

LIBERALERNA

Ja. Skattenedsättning på fossil diesel bör ersättas med stöd som inte gynnar fossila bränslen.

MODERATERNA

Nej, vi vill gå mot ett fossiloberoende lantbruk. Men i dagsläget är det långt kvar och omställningen kräver tid, investeringar och ny teknik. Därför måste vi säkerställa att vi har ett konkurrenskraftigt jordbruk som kan överleva här och nu. Vi är inte stängda för att titta på denna fråga i framtiden.

KRISTDEMOKRATERNA

Av konkurrensskäl ser vi det som viktigt att behålla skattenedsättningen just nu. Här vill vi lyfta fram miljövinster som uppstår tack vare svensk produktion som kan ersätta import.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Det finns inte tillräckligt med alternativ och tills dess att det finns det, och till motsvarande kostnad som fossila bränslen vill vi att skattesänkningen ska finnas kvar.

6. BRYT MATJÄTTARNAS MAKTKONCENTRATION

I Sverige kontrollerar ICA, Axfood och Coop nästan 90 procent av den svenska dagligvaruhandeln och äger i stor utsträckning sina egna grossistled. Även förädlingsindustrin präglas av hög koncentration. Konkurrensverket konstaterade 2024 att denna struktur bidrar till att primärproducenterna blivit alltmer trängda trots att konsumentpriserna stiger. Kedjornas egna märkesvaror försvårar oberoende producenters marknadstillträde ytterligare, men maktförhållandena i kedjan är komplexa och påverkar olika aktörer på olika sätt.

REKOMMENDATION

Staten ska använda lagstiftning och tillsyn för att motverka maktkoncentrationen i livsmedelskedjan. Maktförhållandena i kedjan är komplexa, men Konkurrensverkets analys från 2024 visar att koncentrationen i flera led bidragit till att konsumentpriserna stigit mer än vad kostnadsökningarna motiverat, och att primärproducenterna har minst möjlighet att påverka sina egna villkor.

BESLUTEN ÄR TAGNA INNAN DU NÅR HYLLAN

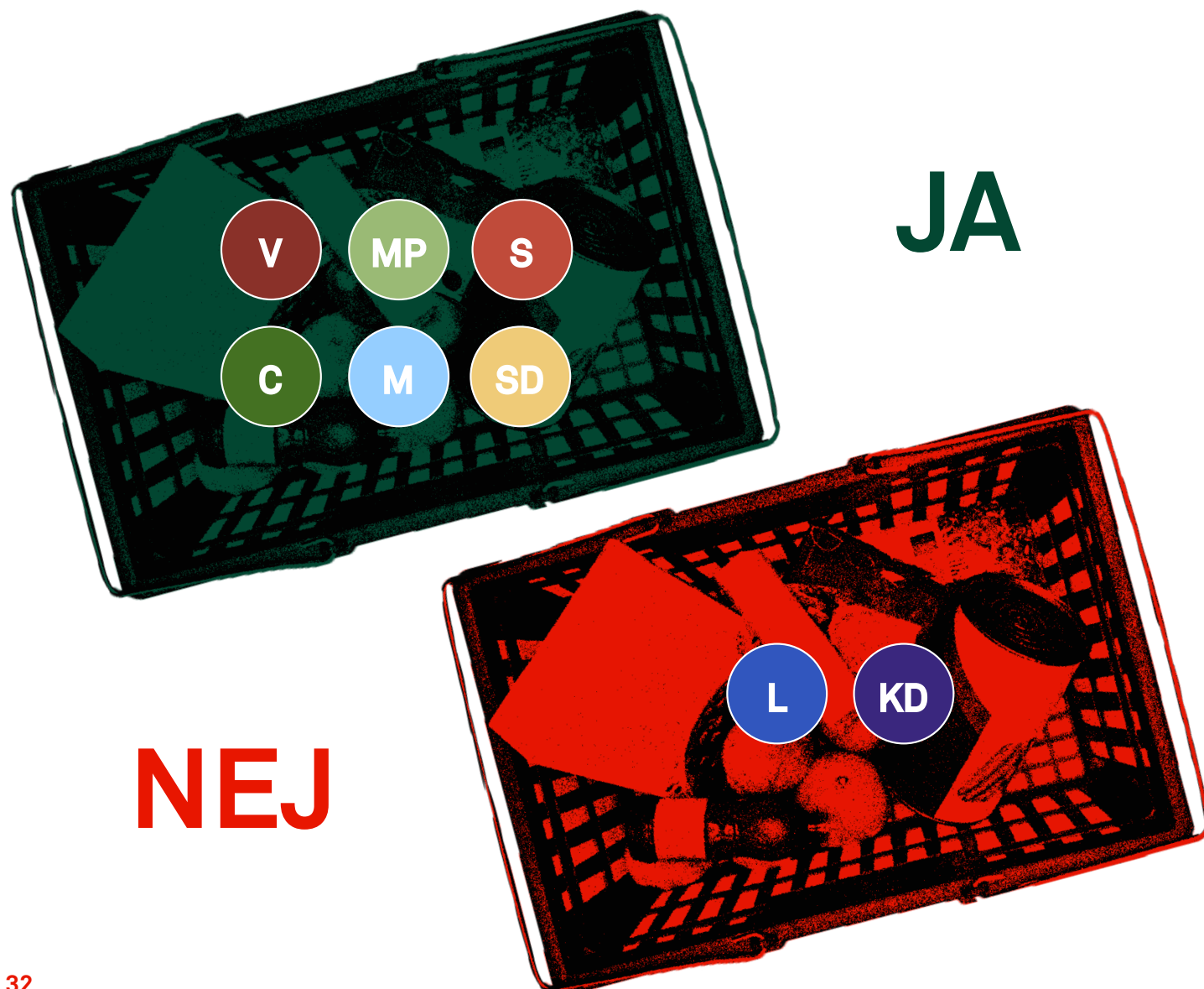
Foto: Rickard L Eriksson, SvD

Det går att fylla hyllorna i en butik med råvaror som är bättre odlade, bättre förädlade, bättre valda, och ändå lämna det som faktiskt styr allt helt orört. För det som möter oss i butiken är slutpunkten. Den sista stationen. En hylla fylld av beslut som redan är fattade långt tidigare. Beslut om jord. Om vatten. Om insekter, fåglar, landskap. Om vilka odlingssystem som får överleva och vilka som långsamt pressas bort. Det talas ofta om konsumentens frihet. Men vi borde också tala om butikens makt. Makt över vad som odlas, hur det produceras, transporteras, vad som får ta plats och vad som aldrig ens når hyllan. För det är först efter allt detta vi kliver in och kallar det för ett val.

— SEBASTIEN BOUDET
Handlare, LIVS

PARTIERNAS SVAR

Ska staten ta ett större ansvar för att säkerställa en mer balanserad maktfördelning i livsmedelskedjan, inklusive dagligvaruhandelns egna märkesvaror?

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Ja, vi delar helt analysen att konkurrensen brister på flera olika sätt. Det behövs både regeländringar och skärpt tillsyn. Konkurrensverket bör använda sitt nya konkurrensverktyg för att förbättra konkurrensen.

SOCIALDEMOKRATERNA

Vi ser att makten i livsmedelskedjan har koncentrerats till ett fåtal aktörer, vilket riskerar att missgynna både konsumenter och producenter. Staten behöver säkerställa att konkurrensen fungerar, stärka transparensen och ge myndigheterna bättre verktyg när marknaden inte fungerar som den ska. Det gäller även utvecklingen av dagligvaruhandelns egna märkesvaror.

MILJÖPARTIET

Bristen på konkurrens inom handeln utgör ett stort problem för lantbruks- och producent-ledet. Utländska lågprisalternativ och handelns egna varumärken pressar lantbrukare och förädling, och är en del av problembilden. För att stärka lönsamheten inom jordbruket är det viktigt att primärproduktionen får en starkare förhandlingsposition. Det är helt centralt att staten tar ett större ansvar.

CENTERPARTIET

Den nya lagen om otillbörliga handelsmetoder behöver följas upp och utvärderas staten behöver även verka för en fungerande konkurrens inom svensk dagligvaruhandel.

LIBERALERNA

Nej. Statens uppgift bör vara och se till att regelverket upprätthålls och konkurrensen ökar.

MODERATERNA

Ja. Staten ska ta ett större ansvar genom att öka konkurrensen. Den moderatledda regeringen har gett Konkurrensverket i uppdrag att utreda och vidta åtgärder för att undanröja hinder mot konkurrens. Ett resultat av detta är en utökad prövning av företagskoncentrationer. Vi har även ändrat i plan- och bygglagen för att möjliggöra för flera butiker i kommuners översiktsplan.

KRISTDEMOKRATERNA

Vi ser detta som ett planeekonomiskt instrument som vi inte tror på.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Staten ska säkerställa att det finns goda konkurrensvillkor i livsmedelskedjan, sen har också konsumenter ett ansvar, det vi vill ha säljer butiken. Senaste årens prisökningar på livsmedel får många givetvis att leta det billigaste alternativet så att efterfrågan ökar på EMV-sortimentet.

7. MATSKATTEVÄXLA FÖR JÄMLIK HÄLSA

Efter en intensiv matprisdebatt genomför regeringen en tillfällig halvering av skatten på alla livsmedel i butik. När staten sänker momsen lika mycket på all mat, subventioneras i praktiken godis, chips och läsk. Eftersom priset i hög grad styr vad människor konsumerar riskerar åtgärden att försämra – snarare än förändra – dagens konsumtionsmönster, vilket gör reformen trubbig och begränsat effektiv ur både hållbarhets-, hälso- och jämlikhetsperspektiv. En matskatteväxling använder i stället priset som styrmedel genom att göra hälsosam basmat billigare och ohälsosamma produkter dyrare. Världshälsoorganisationen (WHO) lyfter ekonomiska styrmedel som ett av de mest effektiva sätten att minska konsumtionen av ohälsosamma produkter, och i dag har 116 länder infört skatt på sockersötad dryck.

REKOMMENDATION

Staten ska införa en permanent matskatteväxling med nollmoms på ekologisk mat samt höja momsen på godis och snacks. Därutöver ska en producentbaserad punktskatt på sockersötade drycker införas i linje med WHO:s rekommendationer. Reformen ska stärka folkhälsan och den hållbara omställningen utan att göra den genomsnittliga matkassen dyrare.

EN MATSKATTEVÄXLING ÄR NÖDVÄNDIG

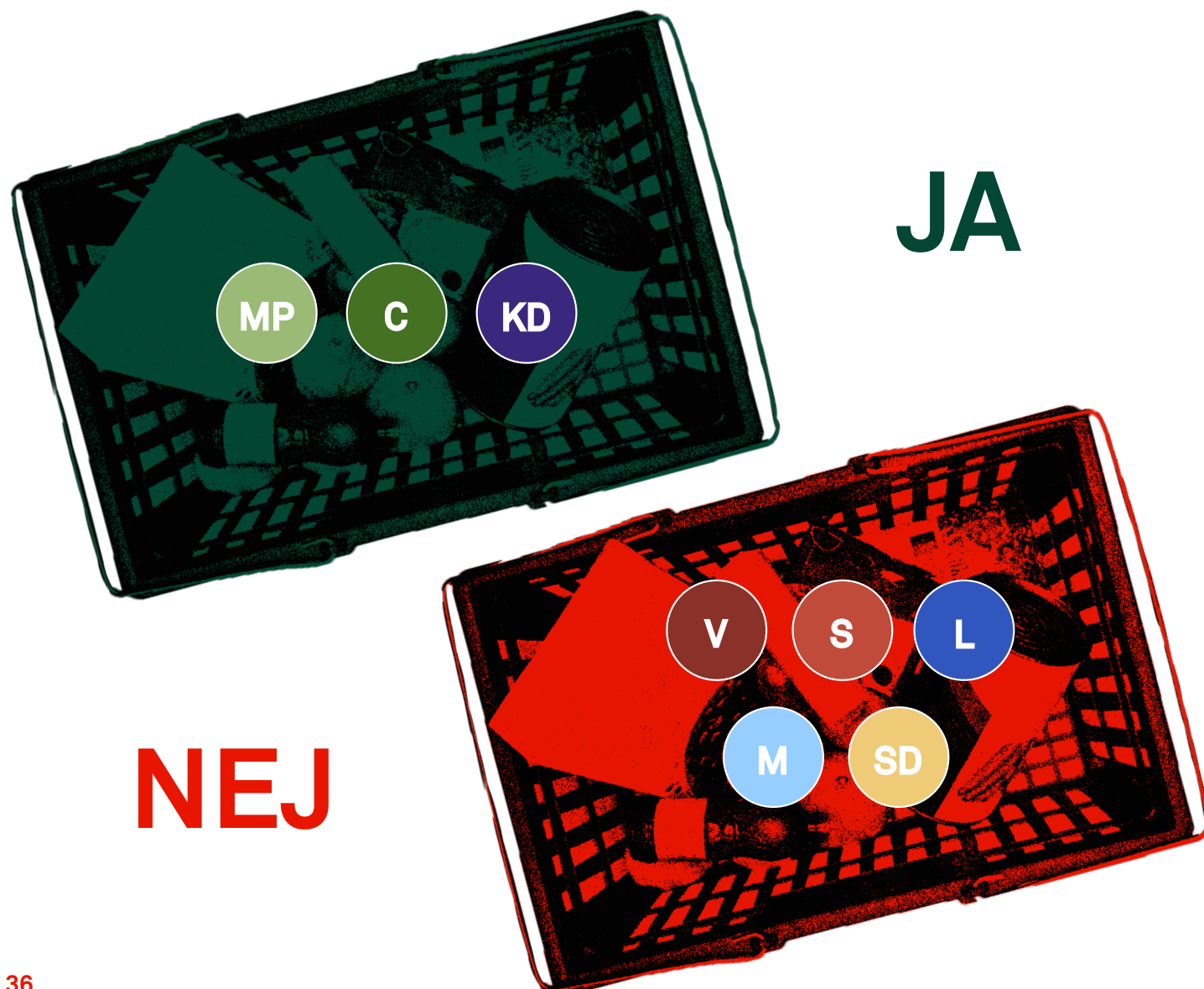
Foto: Kajsa Lorentzon

Mataffärerna fyller hyllorna med kampanjer på chips och godis, det är det som syns, är billigast och lättast att nå. Systemet känns riggat och kontraproduktivt. Jag vill inte ha moralföreläsningar om mina val, jag vill ha ett system som gör det lika enkelt att välja hållbart och hälsosamt som att köpa läsk.

— JOSEPHINE FRANS
Journalist

PARTIERNAS SVAR

Ska Sverige införa en producentbaserad punktskatt på sockersötade drycker i linje med WHO:s rekommendationer?

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Vi förstår problematiken, det är inget förslag som vi i dagsläget driver, men det är något som man kan titta på.

SOCIALDEMOKRATERNA

Vi bedömer inte att sockerskatt är det bästa sättet att förbättra folkhälsan.

MILJÖPARTIET

Ja, vi vill utreda hur en producentavgift på sötade drycker kan införas i Sverige, och vi ser gärna att ett utvecklingssamarbete för styrmedel sker i samverkan med de nordiska länderna, enligt förslag från Nordiska rådet. Vi har även lagt fram dessa förslag i en riksdagsmotion.

CENTERPARTIET

Vi är positiva till att införa en modell som liknar den som tillämpas i Storbritannien.

LIBERALERNA

Nej. Vi vill inte införa producentbaserad punktskatt på sockersötade drycker.

MODERATERNA

Nej, av samma anledning som i svaret ovan.

KRISTDEMOKRATERNA

Vill införa en producentavgift på drycker med tillsatt socker för att stärka folkhälsan och bekämpa fetma. Avgiften utformas så att tillverkarna själva kan undvika kostnaden genom att sänka sockerhalten, och den syftar därför till att driva produktutveckling snarare än att höja priset för konsumenten.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Inget vi driver idag, sen kan man tillämpa samma resonemang som ovan.

8. STÄRK HEM- OCH KONSUMENTKUNSKAPEN

Skolan ska förbereda barn och unga för livet. Att förstå mat, hälsa och hållbarhet är en självklar del av detta. Matkunskap handlar om att kunna ta hand om sig själv, göra medvetna val, förstå samhället och bidra till en framtid som håller. En stärkt relation till maten, jorden och hur mat produceras ger också förståelse för naturens gränser och människans beroende av fungerande ekosystem. När alla barn får med sig dessa verktyg ges möjlighet att stärka jämlikhet, folkhälsa och samhällets beredskap.

Hem- och konsumentkunskap är skolans minsta ämne och undervisningen börjar oftast först i årskurs 6. Forskning och praktikerfarenheter visar att ämnet får större genomslag när det kopplas till den faktiska skolmåltiden – genom samarbete mellan HKK-lärare och måltidsverksamheten, elevkockar och ämnesövergripande undervisning. I flera kommuner har sådana arbetssätt gett goda resultat.

REKOMMENDATION

Staten ska stärka hem- och konsumentkunskapen så att alla barn och unga får praktisk och relevant kunskap om mat med fler undervisningstimmar från tidigare årskurser. Undervisningen ska ge verktyg för att förstå hur mat påverkar hälsa, ekonomi och miljö. Samarbetet mellan HKK-lärare och skolmåltidsverksamheten ska stärkas som en del av skolans uppdrag. Det är en investering i jämlik hälsa, beredskap och framtidstro.

FÖRSTÅELSE SOM FÖLJER ELEVERNA LÄNGE

Samarbetet mellan hem- och konsumentkunskap och skolmåltidsverksamheten behöver stärkas. Tillsammans tror vi att de kan utgöra en viktig grund i en hållbar måltidsfilosofi. Genom att introducera ämnet tidigare i skolan kan vi bygga en förståelse som följer eleverna genom hela skoltiden.

- **LINUS BRAUNANDER**
Kökschef, Bagarmossen och Brotorp skolor
- **FREDRICK LEPIERRE**
Hem- och konsumentkunskapslärare, Bagarmossens grundskola

PARTIERNAS SVAR

Ska samarbetet mellan hem- och konsumentkunskap och skolmåltidsverksamheten stärkas som en del av skolans uppdrag?

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Vänsterpartiet har ännu inte tagit ställning till förslaget.

SOCIALDEMOKRATERNA

Ett starkare samarbete mellan undervisningen i hem- och konsumentkunskap och skolmåltider är ett sätt att stärka kopplingen mellan teori och praktik. Vi ser positivt på detta men det bör vara upp till läraren att leda undervisningen.

MILJÖPARTIET

Ja, skolmåltiden är en del av vårt folkhälsoarbete. Den sätter matvanor för livet och är ett verktyg för att minska ojämlikheten. Genom skolmåltiden kan elever få praktisk kunskap om mat, hälsa, ekonomi, hållbar konsumtion, klimat och matsvinn. Det stärker hem- och konsumentkunskapen och gör hållbarhet konkret i elevernas vardag.

CENTERPARTIET

Vi bedömer att det bör vara upp till varje lärare/skola att avgöra.

LIBERALERNA

Ja, vi är beredda att se över om Samarbetet mellan hem- och konsumentkunskap och skolmåltidsverksamheten bör stärkas.

MODERATERNA

Ja. Vi ser positivt på att skolor som har möjlighet involverar elever i skolmåltidsverksamheten. Det bör dock vara upp till varje huvudman att besluta om det som passar i deras skola.

KRISTDEMOKRATERNA

Det skulle skapa positiva synergieffekter.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Det är inte en dålig idé, men det är kanske inte heller överst på vår prioriteringslista för svensk skola.

9. INRÄTTA ETT OBEROENDE LIVSMEDELSPOLITISKT RÅD

Regeringen har utsett ett Livsmedelspolitiskt råd för att forma svensk matpolitik. Det är ett lobbyforum där storföretagen kan påverka regeringens politik, där majoriteten av platserna tillfallit företrädare för stora producenter så som Coca Cola och Cloetta. Hur matpolitiken formas avgör vilka intressen som får genomslag i systemet. Nu domineras centrala rådgivande strukturer av stora näringslivsaktörer, medan forskning, jordbrukets bredd, civilsamhälle och fackliga organisationer har begränsat inflytande. Det riskerar att snedvrider beslutsunderlag och försvaga tilliten till livsmedelspolitiken. Målkonflikter mellan Coca Colas ökade vinst och landets oroande utveckling i folkhälsa är uppenbar.

Omställningen av matsystemet kräver långsiktiga, kunskapsbaserade och brett förankrade beslut. Internationellt finns etablerade modeller, så kallade Food Policy Councils, som samlar olika perspektiv och stärker demokratisk förankring och deltagande i livsmedelspolitiken. Sverige saknar idag en motsvarande oberoende struktur med ett tydligt mandat att följa, analysera och bidra till utvecklingen av hela matsystemet.

REKOMMENDATION

Regeringen ska inrätta och stödja ett oberoende livsmedelspolitiskt råd med bred representation – inte bara från näringslivet, utan även forskning, jordbruk, civilsamhälle, ungdoms- och fackliga organisationer – för att spegla systemets aktörs- mångfald. Rådet ska ha ett tydligt mandat att följa upp, analysera och ge politiskt bindande rekommendationer om matsystemets utveckling ur ett helhetsperspektiv. Rådet bör inspireras av internationella modeller för brett deltagande i livsmedelspolitik och samspela med regionala och lokala initiativ, för att stärka kopplingen mellan nationell styrning och praktisk omställning.

ALLA BEHÖVS VID BORDET

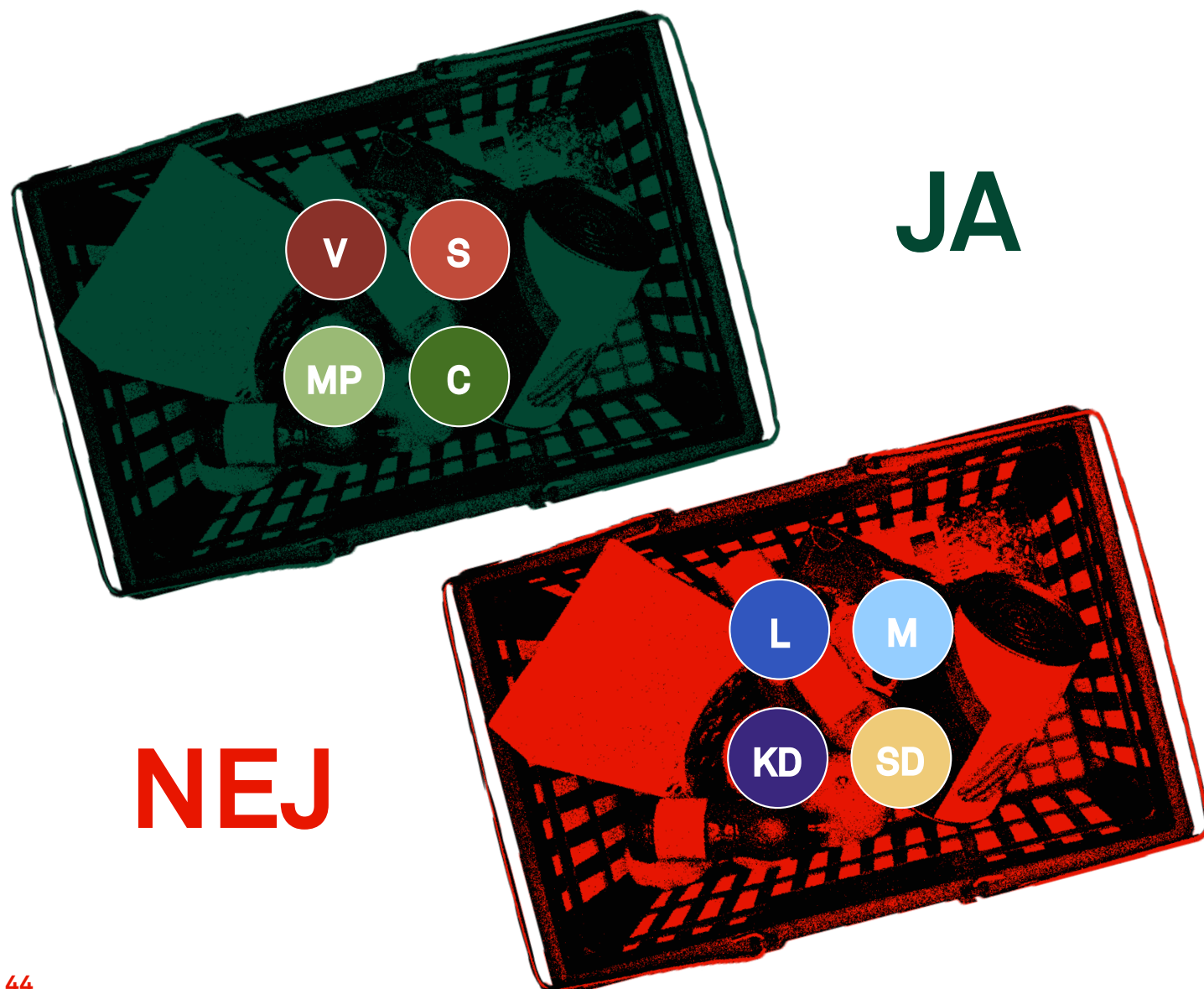

Malmö Food Councils erfarenhet visar att hållbara livsmedels- system utvecklas när forskning, lantbruk, näringsliv, offentlig sektor och civilsamhälle möts på en gemensam arena. Genom att ta in erfarenhet och kompetens från hela systemet leder tvärsektoriell samverkan till bättre beslutsunderlag och stärker genomförandet för att skapa ett resilient och hållbart livsmedels- system. Ett nationellt livsmedelspolitiskt råd bör därför spegla hela livsmedelssystemets bredd.

— **MALMÖ FOOD COUNCILS STYRELSE**
genom Arwa Mustafa, Styrelseordförande

PARTIERNAS SVAR

Ska rådet ombildas till ett organ med bred representation från forskning, jordbruk, civilsamhälle, ungdoms- och fackliga organisationer?

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Vi är för ett bredare livsmedelspolitiskt råd.

SOCIALDEMOKRATERNA

Vi är öppna för att bredda representationen i det livsmedelspolitiska rådet.

MILJÖPARTIET

Ja, det är centralt att civilsamhällets bredd av aktörer, liksom lantbruket och forskningen är en integrerad del av arbetet med att utforma svensk livsmedelspolitik. Det är en stor brist att dagens Livsmedelspolitiska råd har en snävare utformning.

CENTERPARTIET

Vi har inte tagit ställning till det livsmedelspolitiska rådets framtid, men om det ska finnas kvar är det såklart viktigt att det har en bred representation.

LIBERALERNA

Nej. Livsmedelspolitiska rådet bör behålla sin nuvarande sammansättning, men vi ser gärna att kontakterna generellt breddas till flera.

MODERATERNA

Nej. Vi behöver inte fler organ och byråkratiska strukturer. Det finns redan en väl fungerande struktur som man arbetar efter idag, med goda samarbetsformer mellan olika aktörer. Istället för att skapa nya institutioner bör vi fokusera på att stärka det befintliga samarbetet och ge jordbruket bättre förutsättningar att utvecklas.

KRISTDEMOKRATERNA

Vi ser att detta skulle kunna skapa ett parallellt system vid sidan av den struktur vi redan har med politiska partier som kan utvärderas av medborgarna vart fjärde år.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Nej, vi behöver inte fler råd av olika slag så vi ser inte ett behov av att utöka befintligt råd just nu.

10. ERKÄNN RÄTTEN TILL MAT

Rätten till mat är en erkänd mänsklig rättighet sedan 1948 och Sverige har genom att ratificera FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter redan en folkrättslig skyldighet att progressivt förverkliga den. Det handlar inte om att staten ska dela ut matpaket, utan om att alla ska ha möjlighet att försörja sig med mat på ett värdigt sätt, mat som är kulturellt lämplig, näringsriktig och producerad på ett sätt som inte äventyrar framtida generationers möjlighet att göra detsamma.

Flera länder har redan omsatt denna skyldighet i styrande dokument och nationell politik. Här har vi inte gjort det, trots att rättigheten inte uppfylls. Matstödet i Röda Korsets enheter har ökat med 138 procent mellan 2023 och 2024, och hälften av ensamstående föräldrar med låga inkomster uppger att de haft svårt att köpa näringsriktig mat det senaste året. Det är matfattigdom i ett av Europas rikaste länder. Det europeiska medborgarinitiativet Good Food for All, som Reformaten är en del av, vill ge rätten till mat juridisk kraft på EU-nivå genom att samla en miljon underskrifter och tvinga EU-kommissionen att lägga fram ett lagstiftningsförslag.

REKOMMENDATION

Sverige ska aktivt stödja arbetet för att rätten till mat får juridisk förankring på EU-nivå, och säkerställa att rätten till mat explicit nämns i Sveriges livsmedelsstrategi.

RÄTTEN TILL MAT ÄR LÅNGT BORTA

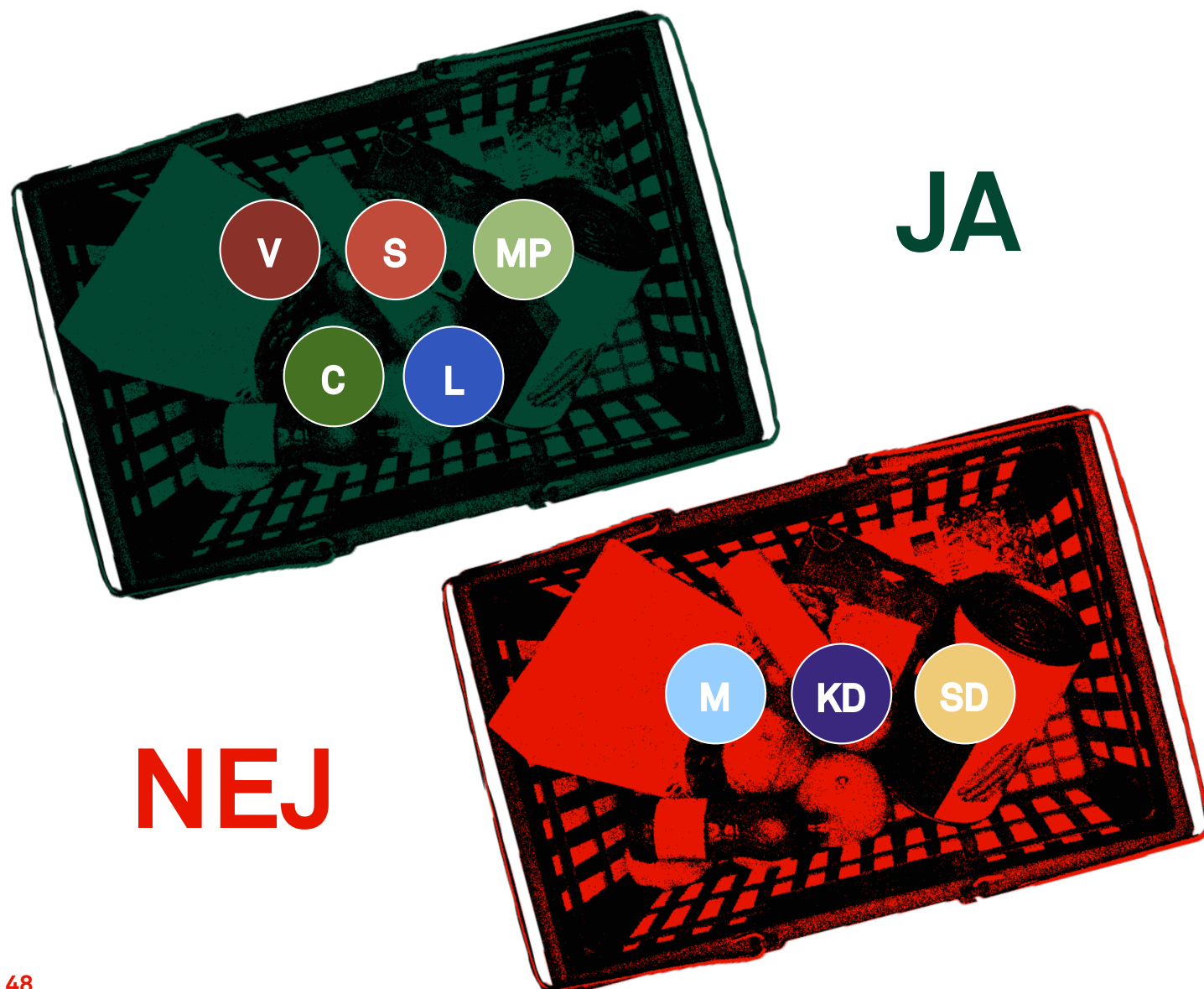
The right to food is a fundamental human right, involving not just access to food or the means of its procurement, but access to sufficient, safe, nutritious, and culturally acceptable food. Enshrined in the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, to which all European states are parties, realization of this right today remains too distant for too many.

— JUAN ECHANOVE

Ansvarig för rätten till mat,
FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO)

PARTIERNAS SVAR

Den finska livsmedelsstrategin inkluderar rätten till mat som en del av den nationella livsmedelspolitiken. Den svenska Livsmedelsstrategin 2.0 nämner det inte. Bör rätten till mat nämnas explicit i Sveriges livsmedelsstrategi?

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Hållbar och näringsriktig mat ska inte vara en lyxvara för dig. Vi vill stärka stödet för svenskt jordbruk så att mer hållbar mat produceras närmare konsumenterna och stoppa livsmedelsjättarnas övervinster.

SOCIALDEMOKRATERNA

Vi anser att Livsmedelsstrategin behöver utvecklas i flera delar. Bland annat saknar den helt ett konsument- och folkhälsoperspektiv.

MILJÖPARTIET

Ja, det är rimligt att FN-stadgan även får genomslag i statens praktiska strategi för arbetet med svensk livsmedelsförsörjning, genom livsmedelsstrategin.

CENTERPARTIET

Detta skulle kunna förtydligas i en framtida revidering av livsmedelsstrategin.

LIBERALERNA

Ja. Rätten till mat kan tydliggöra ambitionen, men bör kombineras med en politik som stärker individens egenmakt och fungerande marknader.

MODERATERNA

Nej, vi ser inte det behovet.

KRISTDEMOKRATERNA

Strategin är ett verktyg för att öka den svenska matproduktionen och vi ser inte riktigt vad förslaget skulle tillföra i sammanhanget.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Nej, vi har ett socialförsäkringssystem där rätten till ekonomiskt bistånd och därmed kostnader för mat är fastställt, det räcker.

11. ANTA UPPDRAGET

År 2024 redovisade Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket regeringsuppdraget för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. Uppdraget föreslår två övergripande mål: att livsmedelskonsumtionen bidrar till en bättre och mer jämlik hälsa, och att dess negativa påverkan på klimat och biologisk mångfald minskar. Under dessa mål finns sex delmål om förändrad konsumtion, bland annat ökad konsumtion av baljväxter och fullkorn samt minskad konsumtion av energitäta och näringsfattiga livsmedel och salt. För att nå målen pekar myndigheterna ut fem insatsområden med konkreta åtgärdsförslag inom bland annat reglering av marknadsföring, ekonomiska styrmedel och offentlig upphandling.

När Reformaten frågade riksdagspartierna genom Matbarometern 2024 om de ställde sig bakom målen var svaren splittrade: V, S, MP och KD svarade ja, medan C, L, M och SD svarade nej, ofta med hänvisning till delmålet om minskad köttkonsumtion. Sedan dess har mål med insatsområden blivit liggande utan åtgärd. Det som arbetades fram under tre år av två myndigheter i bred dialog med andra myndigheter, näringsliv, kommuner, regioner och civilsamhälle nämns varken i Livsmedelsstrategin 2.0 eller i andra styrande dokument. Under samma period har utvecklingen fortsatt i fel riktning.

Ohälsosamma matvanor är en av de största orsakerna till sjukdom och förtida död i Sverige, folkhälso-klyftorna växer och allt fler barn och unga utvecklar övervikt och obesitas som riskerar att följa dem livet ut. Det är just dessa kurvor som myndigheternas målpaket är utformat för att vända.

REKOMMENDATION

Regeringen bör anta relevanta delar av Folkhälsomyndighetens och Livsmedelsverkets förslag på nationella mål för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion och säkerställa att målen införlivas i relevanta strategier och processer.

VI BEHÖVER EN GEMENSAM RIKTNING

Foto: Kajsa Lorentzon

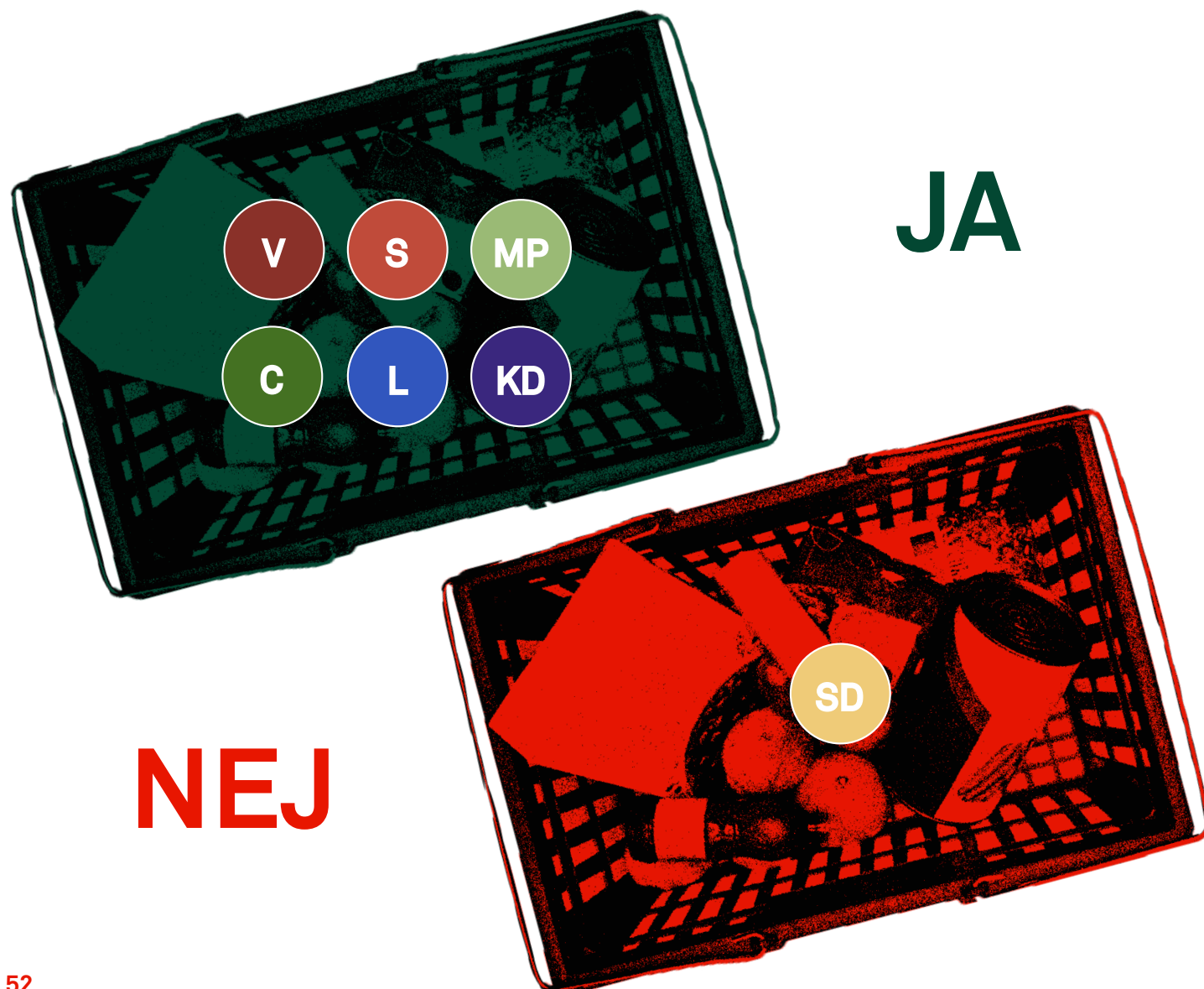
Tydliga nationella mål för hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion ger en gemensam riktning för politik, näringsliv, offentlig sektor och civilsamhälle. Först när vi drar åt samma håll kan vi skapa matmiljöer som gör det lätt att välja mat som är bra för både människors hälsa och planeten.

— ULRIKA BACKLUND
Projektledare, Mission Matmiljö, WWF Sverige

PARTIERNAS SVAR

Om ert parti ingår i regering efter valet 2026, kommer ni att verka för att de nationella målen för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion antas?

Moderaterna har valt att inte besvara Ja/Nej frågan, utan enbart skickat in en motivering.

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Målen är viktiga för att vända utvecklingen med ökande ohälsa och växande klyftor. Vi vill att de införs i nationell politik och används för att styra insatser som minskar konsumtionen av ohälsosam mat och stärker jämlik hälsa och hållbar konsumtion.

SOCIALDEMOKRATERNA

Vi beklagar att denna fråga har politiserats. För oss är det naturligt att ansvariga myndigheter tar fram rekommendationer för att svenska konsumenter ska kunna fatta informerade val för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion.

MILJÖPARTIET

Ja, och vi har också lagt en riksdagsmotion om att regeringen ska ta vidare förslagen i Folkhälsomyndighetens och Livsmedelsverkets gemensamma rapport, och ta fram en strategi för detta arbete och ett styrmedelspaket.

CENTERPARTIET

Vi står bakom de övergripande målen, men anser inte att människors matkonsumtion ska styras på detaljnivå.

LIBERALERNA

Ja. Vi kommer verka för att de nationella målen för hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion antas.

MODERATERNA

Arbetet pågår i Regeringskansliet och Moderaterna har inte tagit ställning till enskilda förslag. Moderaterna driver att Sverige ska ha en nationell hälsofrämjande strategi, där bland annat kost och kostvanor bör ingå. Vi vill ge förutsättningar för människor att fatta egna och kloka beslut grundad på saklig information och kunskap. Mål för konsumtion om vad som ska ligga på tallriken tror vi inte på.

KRISTDEMOKRATERNA

Vi har inte ändrat position.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Det finns oerhört mycket information tillgänglig om hur man gör kloka måltidsval, bristen på information är inte problemet. Det är inte fler politiska styrdokument som avgör vad människor väljer att äta. Vi ser inte heller att alla målen är bra eller realistiska.

12. REGLERA REKLAMEN

Det fåtal globala bolag som dominerar matsystemet använder samma marknadsföringstaktiker som tobaksindustrin: massiv exponering, lobbyarbete mot reglering och motstånd mot lagstiftning. WHO rekommenderar obligatoriska nationella restriktioner som skyddar alla barn under 18 år i alla marknadsföringskanaler mot dessa företag. UNICEF:s rapport Feeding Profit från 2025 visar hur det är barn och unga som konstant exponeras för reklam och marknadsföring av ultraprocessad mat och sockersötade drycker. Nordiska ministerrådet identifierar reklamreglering som ett av de viktigaste politiska verktygen för hälsosammare matmiljöer i hela Norden och pekar ut just barnen som en prioriterad grupp för skyddsåtgärder.

I Sverige visar forskning från Karolinska Institutet att nästan 80 procent av den utomhusreklam för mat som barn möter i sin vardag marknadsför ultraprocessade livsmedel, och mönstret är detsamma i den digitala miljön. Övervikt och obesitas bland barn och unga har fördubblats sedan 1990, och hälsoklyftorna är ojämlikt fördelade med störst påverkan i socioekonomiskt utsatta områden. Norge har infört ett heltäckande förbud mot marknadsföring av ohälsosam mat och dryck riktad till barn under 18 år, i alla kanaler inklusive digitala medier, sponsring och influencers marknadsföring. I Sverige finns inget motsvarande skydd på plats.

REKOMMENDATION

Sverige ska, likt Norge, införa nationella restriktioner mot marknadsföring av ohälsosam mat och dryck riktad till barn och unga under 18 år, i alla kanaler och medier, i linje med WHO:s rekommendationer.

DAGENS SKYDD RÄCKER INTE

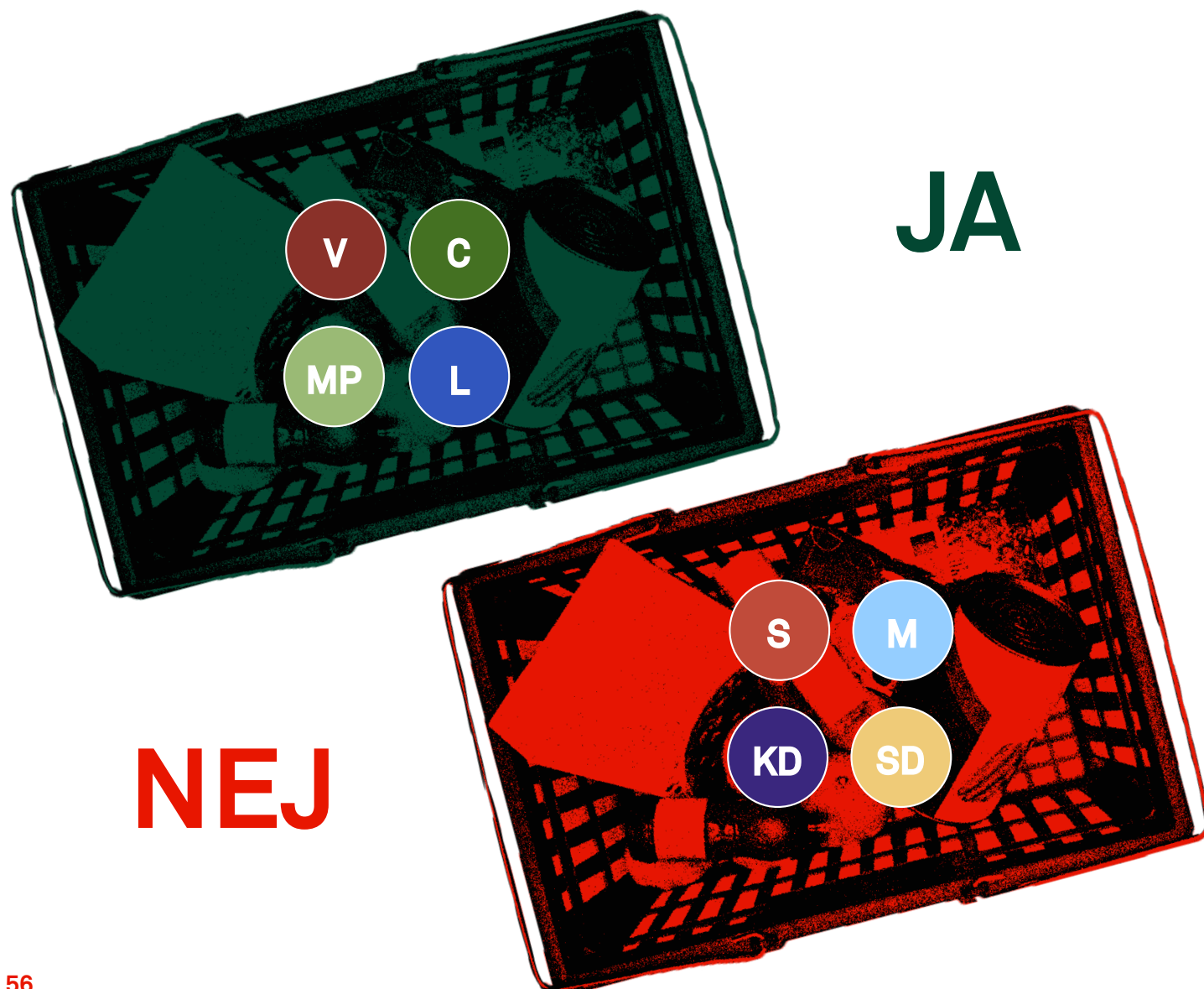

Barn och unga översköljs av reklam för ohälsosam mat och dryck på sociala medier. Innehållet anspelar till stor del på känslor och aktuella trender, vilket gör barn och unga särskilt mottagliga och sårbara. Det är tydligt att existerande lagstiftning och självreglering inte räcker, nu måste politiker kliva fram. Barn har rätt att skyddas från skadlig marknadsföring.

— PERNILLA BARALT
Generalsekreterare, UNICEF Sverige

PARTIERNAS SVAR

Norge har infört ett förbud mot marknadsföring av ohälsosam mat och dryck riktad till barn och unga under 18 år, något WHO lyft fram som ett föredöme för hela Europa och som ligger i linje med vad det svenska regeringsuppdraget föreslår. Bör Sverige införa motsvarande reglering?

PARTIERNAS MOTIVERINGAR

VÄNSTERPARTIET

Vi vill införa förbud mot marknadsföring av ohälsosam mat riktad till barn och unga. Barn ska skyddas från kommersiell påverkan som skadar hälsan, och erfarenheterna från Norge visar att sådan reglering är möjlig och effektiv.

SOCIALDEMOKRATERNA

Vi driver inget sådant förslag.

MILJÖPARTIET

Ja, olika typer av begränsningar i marknadsföringen, som förbud, är verktyg som måste ingå i en utredning av olika styrmedel som stödjer en hållbar, hälsosam konsumtion.

CENTERPARTIET

Vi anser att befintliga regler behöver ses över och skärpas, särskilt i digitala miljöer.

LIBERALERNA

Ja. Vi är beredda att se över möjligheten till skärpt reglering av marknadsföring riktad till barn och unga, förutsatt att den är proportionerlig och utformas rättssäkert.

MODERATERNA

Nej. Moderaterna prioriterar barns hälsa genom information och föräldraansvar. Vi anser att föräldrar är bäst lämpade att fatta beslut om sina barns kost. I stället för reklamförbud fokuserar vi på hälsofrämjande information i skolan, mer fysisk aktivitet, stärkta kostvanor och begränsad skärmtid. Moderaterna värnar den självreglering som reklambranschen har genom reklamombudsmannen.

KRISTDEMOKRATERNA

Sverige har redan ett starkt regelverk kring marknadsföring till barn. Fokus bör ligga på kunskap, föräldraansvar och samarbete med branschen snarare än ytterligare förbud.

SVERIGEDEMOKRATERNA

Generellt är det väl rimligt att inte marknadsföra produkter mot barn och det finns redan vissa förbud mot reklam riktad mot barn under 12 respektive 16 år. Samtidigt har föräldrar ett ansvar för sina minderåriga barns kost och konsumtion, samhället kan inte lösa allt utan det är rimligt att det är föräldrarna som tar ett ansvar för vad som serveras och konsumeras.

MATENS OPINIONSBILDANDE FOLKRÖRELSE

Det finns ingen universallösning som ensam kan lösa de stora utmaningar vi står inför. Policyåtgärder behöver komma på plats tillsammans, som sammanhängande paket. Arbetet måste vara holistiskt. Höstens val sätter riktningen och ambitionsnivån för de kommande fyra åren, vilket betyder att mandatperioden sträcker sig fram till 2030. Det är samma år som de globala hållbarhetsmålen har pekat ut som en avgörande milstolpe för mänsklighetens fortsatta möjlighet att leva på den här planeten.

Under den senaste mandatperioden har vi istället sett en politik som bit för bit har bromsat och monterat ned omställningen. Ett aktuellt exempel: när den här rapporten publiceras har regeringen nyligen beslutat om en ny instruktion för Naturvårdsverket, som träder i kraft den 1 september 2026. I den nya instruktionen stryks skrivningen om att myndigheten ska vara pådrivande i miljöpolitikens genomförande. Samtidigt betonar regeringen att regelverken ska förenklas så att svenska företag kan stärka sin konkurrenskraft. Det visar hur vår livsmiljö värderas i dag: som något som får skyddas, så länge det inte kommer i vägen för näringslivets vinstintressen.

När våra makthavare inte längre förmår sätta riktningen blir det organiserade civilsamhället allt viktigare. Vi vet att det är möjligt. Vi vet att det redan produceras god mat över hela landet. Det bevisar Bonderådets tusentals medlemmar.

Bonderådet är en koalition, koordinerad av Reformaten, bestående av sex bondeorganisationer, som står stadigt förankrade i matsuveränitet och agroekologiska principer. Tillsammans visar vi att det inte är någon bullerbydröm eller utopi att producera och distribuera mat på ett hållbart och rättvist sätt. Det sker redan. Den naiva drömmen är snarare föreställningen om evig tillväxt och export som framtiden för svensk livsmedelsproduktion. Frågan om rätten till frö, vatten och mark är lika verklig här som i andra delar av världen, och Bonderådet är en garant för att den rätten upprätthålls.

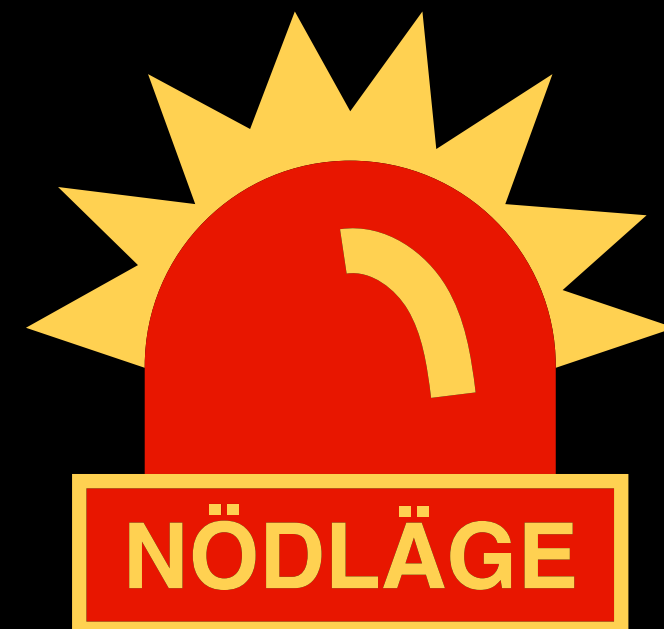
Reformaten är matens opinionsbildande folkrörelse. Vi arbetar varje dag för en omställning som är hållbar, hälsosam och rättvis, och vi gör det som en helt oberoende röst. Stötta Reformatens livsviktiga arbete med bland annat Bonderådet. Se hur på vår hemsida, reformaten.com.

PELLE BENGTSSBERG
Påverkansansvarig, Reformaten

ETT STORT TACK!

REFORMATEN VILL RIKTA ETT VARMT TACK TILL SAMTLIGA RIKSDAGSPARTIER SOM GENOM LEDAMÖTER AV MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET SAMT SOCIALUTSKOTTET TAGIT SIG TID ATT SVARA PÅ DENNA SJÄTTE MATBAROMETER.

ERA SVAR GER VÄRDEFULL INBLICK I PARTIERNAS SYN PÅ FRAMTIDENS LIVSMEDELSPOLITIK OCH UTGÖR EN VIKTIG DEL AV ARBETET FÖR ETT MER HÅLLBART, HÄLSOSAMT OCH RÄTTVIST MATSYSTEM.

Reformaten

REFORMATEN ÄR EN OBEROENDE IDEELL FÖRENING. VÅR VISION ÄR POSITIVA MATSYSTEM FÖR MÄNNISKOR, DJUR OCH NATUR. MED MISSIONEN ATT PÅSKYNDEN EN FORSKNINGSBASERAD OMSTÄLLNING AV ALLAS MATMILJÖER SÅ ATT DET BLIR LÄTT ATT PRODUCERA OCH KONSUMERA RÄTT. LÄS MER PÅ [REFORMATEN.COM](https://reformaten.com).